

Erfrecht civiel en fiscaal

TEKST & COMMENTAAR

**De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten,
voorzien van commentaar**

Onder redactie van:

W.D. Kolkman

hoogleraar algemene rechtswetenschap en familievermogensrecht Rijksuniversiteit Groningen
raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden

L.C.A. Verstappen

hoogleraar privaatrecht, in het bijzonder notarieel recht Rijksuniversiteit Groningen
raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof Den Haag

I.J.F.A. van Vijfeijken

hoogleraar belastingrecht Tilburg University
rechter-plaatsvervanger Rechtbank Zeeland-West-Brabant

Tiende druk

 Wolters Kluwer

Deventer 2024

VOORWOORD BIJ DE TIENDE DRUK

De serie Tekst & Commentaar verschijnt in een iets groter formaat dan voorheen, waardoor de boeken minder lijvig worden. Van de gelegenheid heeft de uitgever gebruik gemaakt om een nieuw, eigentijds omslag te laten ontwerpen. Voor de formules van Tekst & Commentaar hebben deze wijzigingen geen gevolgen.

Tekst & Commentaar Erfrecht civiel en fiscaal bevat een commentaar op de civielrechtelijke en fiscaalrechtelijke regelgeving die betrekking heeft op het erfrecht. Naast uiteraard Boek 4 (Erfrecht) en Titel 3 van Boek 7 (Schenking) van het Burgerlijk Wetboek bevat deze uitgave een op het erfrecht toegesneden commentaar op onder meer het erfrechtelijk overgangsrecht, alsmede op de Titels 'Gemeenschap' en 'Vruchtgebruik' van Boek 3 BW. Ook de Wet op het centraal testamentenregister, het Besluit boedelregister, de Eedswet 1971 en relevante artikelen uit de Wet op het notarisambt en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zijn van commentaar voorzien. Voorts is een omvangrijke fiscale component opgenomen. Geheel of ten dele zijn commentariseerd onder andere de Successiewet 1956 (inclusief Uitvoeringsbesluit), de Wet op belastingen van rechtsverkeer, de Natuurschoonwet 1928, de Wet op de inkomstenbelasting 2001, de Invorderingswet 1990 en het Besluit voorkoming dubbele belasting. Daarnaast bevat deze uitgave enige regelingen op het gebied van het internationaal privaatrecht. Zo zijn het Haags testamentsvormenverdrag, het Haags erfrechtverdrag, de Europese erfrechtverordening en de artikelen uit Boek 10 BW die betrekking hebben op het IPR-erfrecht, van commentaar voorzien.

In deze nieuwe druk is vooral fiscale regelgeving aangepast aan de wijzigingen die per 1 januari 2024 hebben plaatsgevonden naar aanleiding van het Belastingplan 2024 (wet van 27 december 2023, *Stb.* 2023, 499). Deze wetwijzigingen zijn uiteraard verwerkt in de bijbehorende commentaren. In het onderdeel komend recht wordt tevens gewezen op de wijzigingen die per 1 januari 2025 zullen plaatsvinden. In de andere onderdelen is met name jurisprudentie van de Hoge Raad en vakliteratuur geactualiseerd.

Tot slot staan wij hier met eerbied stil bij het overlijden in 2022 van redacteur en auteur Barbara Reinhartz. Wij zijn haar veel dank verschuldigd voor haar jarenlange inspanningen voor T&C Erfrecht civiel en fiscaal.

Deze druk gaat wat betreft de wetgeving, rechtspraak en literatuur uit van de stand van zaken per 1 maart 2024. Tekst & Commentaar Erfrecht civiel en fiscaal is ook online beschikbaar. Deze online publicatie wordt tussentijds geactualiseerd.

Vragen en opmerkingen over deze uitgave kunt u richten aan:
TekstCommentaar@wolterskluw.com.

Maart 2024,

W.D. Kolkman
L.C.A. Verstappen
I.J.F.A. van Vijfeijken

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

(* met commentaar)

(** niet opgenomen in deze druk, maar wel opgenomen in de online uitgave van T&C Erfrecht civiel en fiscaal (InView en T&C WebApp))

Burgerlijk Wetboek	1
Burgerlijk Wetboek Boek 4*	3
Burgerlijk Wetboek Boek 3 (Titel 7 en Titel 8)*	293
Burgerlijk Wetboek Boek 7 (Titel 3)*	341
Overgangswet Nieuw Burgerlijk Wetboek (Titel 5 en Titel 8)*	357
Burgerlijk Wetboek Boek 4 (oud)*	375
Internationaal privaatrecht	425
Burgerlijk Wetboek Boek 10 (Titel 12)*	427
Verdrag inzake de wetsconflicten betreffende de vorm van testamentaire beschikkingen (Haags testamentsvormenverdrag)*	435
Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op erfopvolging (Haags erfrechtverdrag)*	445
Verordening (EU) nr. 650/2012 bevoegdheid, toepasselijke recht, erkenning en tenuitvoerlegging beslissingen op het gebied van erfopvolging, alsmede instelling Europese erfrechtverklaring (Europese erfrechtverordening)*	465
Notariële wetgeving	549
Wet op het centraal testamentenregister*	551
Besluit boedelregister*	557
Wet op het notarisambt (relevante artikelen)*	567
Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (relevante artikelen)*	575
Verordening beroeps- en gedragsregels 2011 (art. 8 en 18)*	599
Wet vorm van de eed*	601
Eedswet 1971*	605
Algemene termijnenwet (art. 1)*	607
Wet op de lijkbezorging (relevante artikelen)*	609
Belastingwetgeving	635
Successiewet 1956*	637
Uitvoeringsbesluit Successiewet 1956 (relevante artikelen)*	773
Uitvoeringsregeling schenk- en erfbelasting**	
Wet op belastingen van rechtsverkeer (relevante artikelen)*	785
Natuurschoonwet 1928*	797
Overgangsrecht Natuurschoonwet: Wet VPB-pakket 2006 (art. VIII)*	835
Overgangsrecht Natuurschoonwet: Wijzigingswet Wet op belastingen van rechtsverkeer, enz. (art. VI)**	
Rangschikkingsbesluit Natuurschoonwet 1928**	
Wet inkomstenbelasting 2001 (relevante artikelen)*	837
Invorderingswet 1990 (relevante artikelen)*	939
Algemene wet inzake rijksbelastingen (art. 30g)*	951
Besluit voorkoming dubbele belasting 2001 (relevante artikelen)*	953

Voorkoming van dubbele erf- en schenkbelasting (tekst regelingen/verdragen alleen online beschikbaar)	963
Belastingregeling voor het Koninkrijk (Hoofdstuk II, Afdeling 2, art. 27 en 28, en Afdeling 5, art. 34)*	965
Belastingregeling Nederland Curaçao (Inleidende opmerkingen)**	967
Belastingregeling Nederland Sint Maarten (Inleidende opmerkingen)**	967
Belastingregeling voor het land Nederland (Inleidende opmerkingen)**	967
Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Finland tot het vermijden van dubbele belasting en tot het vaststellen van regelen voor wederzijdse administratieve hulp met betrekking tot rechten terzake van nalatenschappen (Inleidende opmerkingen)**	967
Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland tot het vermijden van dubbele belasting en tot het voorkomen van het ontgaan van belasting met betrekking tot belastingen van nalatenschappen en verkrijgingen krachtens erfrecht en van schenkingen (Inleidende opmerkingen)**	968
Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Staat Israël tot het vermijden van dubbele belasting met betrekking tot belastingen van nalatenschappen en verkrijgingen krachtens erfrecht (Inleidende opmerkingen)**	968
Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Oostenrijk tot het vermijden van dubbele belasting en het voorkomen van het ontgaan van belasting met betrekking tot belastingen van nalatenschappen en verkrijgingen krachtens erfrecht en van schenkingen (Inleidende opmerkingen)**	968
Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika tot het vermijden van dubbele belasting en het voorkomen van het ontgaan van belasting met betrekking tot belastingen van nalatenschappen en verkrijgingen krachtens erfrecht (Inleidende opmerkingen)**	968
Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk Zweden tot het vermijden van dubbele belasting en het vaststellen van regelen voor wederzijdse administratieve hulp met betrekking tot rechten terzake van nalatenschappen (Inleidende opmerkingen)**	968
Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Zwitserse Bondsstaat ter voorkoming van dubbele belasting op het gebied van successiebelastingen (Inleidende opmerkingen)**	969
Trefwoordenregister	971

BURGERLIJK WETBOEK

Burgerlijk Wetboek Boek 4

BOEK 4 Erfrecht

[Inleidende opmerkingen]

1. Algemeen. Boek 4 bevat de wettelijke bepalingen die de overgang van het vermogen van een overleden natuurlijke persoon op een of meer andere natuurlijke personen en/of rechtspersonen regelen. Deze overgang, de zogenaamde erfopvolging, is een vorm van verkrijging van goederen onder algemene titel als bedoeld in art. 3:80 lid 2. Deze erfopvolging heeft plaats op grond van de wet alleen, de zogenaamde erfopvolging bij versterf, en/of krachtens een uiterste wilsbeschikking, de zogenaamde testamentaire erfopvolging (art. 4:1). Degene die overlijdt en vermogen nalaat wordt erfflater genoemd. Het vermogen dat overgaat, heet de nalatenschap (vanuit de overledene bezien) of erfenis (vanuit de erfgenaam gezien). De wet gebruikt het woord 'nalatenschap'. De personen op wie de nalatenschap overgaat worden de erfgenamen genoemd.

2. Verhouding tot de Boeken 3, 5 en 6. Het erfrecht maakt onderdeel uit van het vermogensrecht. Evenals Boek 3 bevat het bepalingen die voor alle goederen van belang kunnen zijn, met dien verstande dat het - anders dan Boek 3 - slechts regels bevat voor één situatie, te weten de overgang van goederen en schulden na overlijden. Aangezien Boek 4 betrekking heeft op alle goederen - derhalve op zaken en op vorderingsrechten - gaat het in de optiek van Meijers logischerwijze aan de Boeken 5 en 6 vooraf.

3. Inwerkingtreding. De geschiedenis van totstandkoming van Boek 4 is uiterst grillig geweest. Het wetsvoorstel is verschillende keren ingrijpend gewijzigd. De voornaamste voorstellen zijn die van Meijers in 1954, Kamerstuknummer 3771, de zogenaamde voortrein erfrecht in 1974, Kamerstuknummer 12 863, het vruchtgebruikvoorstel in 1981, Kamerstuknummer 17 141, nadien omgewerkt tot wettelijke boedelverdeling in 1997. Boek 4 is in werking getreden op 1 januari 2003. Bij de Wet bescherming erfgenamen tegen schulden (*Stb.* 2016, 226), in werking getreden op 1 september 2016, zijn art. 184 lid 2 onderdeel a, art. 192 lid 1 en art. 196 alsmede art. 206 lid 6 gewijzigd en is art. 194a ingevoegd.

4. Inhoud. Boek 4 bevat zes titels. Achtereenvolgens hebben deze titels betrekking op de navolgende onderwerpen. Titel 1 bevat de algemene bepalingen van het erfrecht, waaronder begrepen enige definities. Titel 2 bevat de algemene regels van het versterf-erfrecht. Titel 3 bevat het erfrecht bij versterf van de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot en van de kinderen en de regels inzake de overige wettelijke rechten. De titels 4 en 5 bevatten het testamentaire erfrecht. Titel 4 bevat de meer algemene regels inzake uiterste willen, terwijl titel 5 betrekking heeft op de verschillende soorten uiterste wilsbeschikkingen, zoals de erfstellingen, legaten, lasten, testamentaire stichtingen etc. Tenslotte bevat titel 6 bepalingen inzake de gevolgen van de erfopvolging. Dit betreft hoofdzakelijk regels die van belang zijn voor de afwikkeling van de nalatenschap. Daartoe behoort sinds 1 september 2016 (*Stb.* 2016, 226) ook een regeling ter bescherming van erfgenamen die de nalatenschap hebben aanvaard tegen onverwachte schulden in art. 192 lid 1 en art. 194a.

5. Voornaamste verschillen met oud recht. Anders dan grote delen van het overige vermogensrecht bevat het nieuwe erfrecht inhoudelijk veel werkelijk nieuw recht, dat sterk afwijkt van het oude erfrecht. De belangrijkste inhoudelijke vernieuwingen hebben betrekking op de volgende onderwer-

pen. In de eerste plaats valt op de krachtige versterking van de rechtspositie van de langstlevende echtgenoot door middel van de wettelijke verdeling in afdeling 1 van titel 3 en door middel van de andere wettelijke rechten in afdeling 2 van titel 3. In de tweede plaats moet gewezen worden op de verzwakking van de positie van de legitimaris in afdeling 3 van titel 4. In de derde plaats verdient vermelding de uitvoerige bewindregeling die in het nieuwe wetboek in afdeling 7 van titel 5 is neergelegd. Tenslotte bevat titel 6 inzake de gevolgen van de erfopvolging een aantal nieuwe regelingen, waarvan de invoering van een openbaar boedelregister (art. 4:186) en de wettelijke regeling van de verklaring van erfrecht (art. 4:188) de belangrijkste zijn.

6. Overgangsrecht algemeen. De grondslag voor het overgangsrecht behorende bij het nieuwe erfrecht vindt men in de reeds sedert de invoering van Boek 1 BW in 1970 bestaande Overgangswet Nieuw Burgerlijk Wetboek. In deze wet zijn de art. 125-149 gereserveerd voor specifieke, met het nieuwe erfrecht samenhangende, bepalingen van overgangsrecht. Vooralsnog heeft de wetgever voor het overgangsrecht ten aanzien van het nieuwe Boek 4 BW vijftien artikelen, genummerd 125 t/m 139, nodig gehad. **Vermogensrecht.** Daarnaast dient men zich te realiseren dat het erfrecht tot het vermogensrecht behoort en derhalve een aantal algemene bepalingen van overgangsrecht die van kracht werden bij de invoering van het nieuwe vermogensrecht in 1992 ook voor het nieuwe erfrecht gelden. De belangrijkste algemene bepalingen van Overgangsrecht die ook ten aanzien van het nieuwe erfrecht gelden, zijn de volgende: Van het tijdstip van in werking treden van het nieuwe erfrecht is dit in beginsel van toepassing. Dit is het beginsel van zogenaamde onmiddellijke werking op grond van art. 68a Overgangswet NBW. Reeds onder het oude recht verkregen rechten worden echter geëerbiedigd. Anders gezegd: door het enkele in werking treden van het nieuwe erfrecht gaan geen rechten verloren op grond van art. 69 Overgangswet NBW. Wat betreft de vraag of een rechtshandeling nietig of vernietigbaar is, geldt als uitgangspunt dat het nieuwe erfrecht in beginsel bepalend is, maar dat een rechtshandeling die onder het oude recht geldig was, ook geldig blijft. Indien de nalatenschap vóór het in werking treden van het nieuwe erfrecht is opgevallen, geldt de conversie van een nietige rechtshandeling in een geldige dan wel vernietigbare rechtshandeling slechts indien alle belanghebbenden die zich op de nietigheid hadden kunnen beroepen, de handeling voordien als geldig hebben aangemerkt; zie de art. 79-81 Overgangswet NBW. Men lette er overigens op dat art. 127 Overgangswet NBW specifiek voor uiterste wilsbeschikkingen nog eens bepaalt dat regels inzake nietigheid en vernietigbaarheid van rechtshandelingen onder oud recht niet van toepassing zijn op de uiterste wilsbeschikkingen die vóór de inwerkingtreding van het nieuwe recht zijn gemaakt door iemand die na dat tijdstip overlijdt. Hierna zal per artikel van het besproken nieuwe erfrecht tevens worden aangegeven hoe het overgangsrecht ten aanzien van dat artikel van het nieuwe erfrecht luidt.

TITEL 1

Algemene bepalingen

[Inleidende opmerkingen]

Betekenis. In deze eerste titel van Boek 4 is een aantal algemene bepalingen inzake het erfrecht van uiteenlopende aard bijeengebracht. Zo treft men er zowel een aantal 'losse' onderwerpen aan in de eerste vijf artikelen als een aantal artikelen met definiërend karakter in de daaropvolgende drie artikelen. Achtereenvolgens treft men in art. 4:1 het onderscheid tussen het versterferfrecht en het testamentaire erfrecht. Art. 4:2 bevat een regeling inzake het vermoeden van gelijktijdig overlijden. Art. 4:3 bevat een regeling inzake onwaardigheid om uit een nalatenschap voordeel te trekken. Art. 4:4 bevat een bepaling over het grensgebied van overeenkomst en uiterste wilsbeschikking. Art. 4:5 bevat een bepaling inzake de mogelijkheid van een betalingsregeling. Tenslotte bevatten de bepalingen 6, 7 en 8 achtereenvolgens een omschrijving casu quo gelijkstelling aan elkaar van een aantal begrippen, te weten: waarde van de goederen der nalatenschap, schulden van de nalatenschap en de gelijkstelling van geregistreerde partners met echtgenoten.

Artikel 1

1. Erfopvolging heeft plaats bij versterf of krachtens uiterste wilsbeschikking.

2. Van de erfopvolging bij versterf kan worden afgeweken bij een uiterste wilsbeschikking die een erfstelling of een onterving inhoudt.

[16-08-2002, Stb. 430, i.w.tr. 01-01-2003]

[Erfopvolging]

1. Algemeen. Erfopvolging kan op twee wijzen plaatsvinden, te weten op grond van de wet, de zogenaamde erfopvolging bij versterf of ab-intestaat, dan wel krachtens een uiterste wilsbeschikking, de zogenaamde testamentaire erfopvolging.

2. Onderscheid versterferfrecht en testamentair erfrecht (lid 1). De erfopvolging bij versterf wordt geregeld in de titels 2 en 3, terwijl het testamentaire erfrecht zijn regeling vindt in de titels 4 en 5. De titels 1 en 6 van Boek 4 bevatten bepalingen die voor (de gevolgen van) beide wijzen van erfopvolging relevant kunnen zijn.

3. Erfstelling of onterving (lid 2). Men kan van het erfrecht bij versterf afwijken door het maken van een uiterste wilsbeschikking die een erfstelling of een onterving bevat. Erfstellingen zijn uiterste wilsbeschikkingen op grond waarvan de erflater aan een of meer daarbij aangewezen personen zijn gehele nalatenschap of een evenredig deel daarin nalaat (art. 4:115). Het verdient opmerking dat wanneer men in een testament dezelfde personen benoemt als degenen die erfgenaam bij versterf zouden zijn, deze daarmee testamentaire erfgenaam worden. Zij hebben echter dezelfde rechten en verplichtingen als de erfgenamen bij versterf (art. 4:116). Men bedenke hierbij wel dat dit niet impliceert dat wanneer men testamentair een erfgenaam benoemt zonder een plaatsvervullingsregeling op te nemen automatisch een plaatsvervullingsregeling zou gelden zoals in het versterferfrecht (art. 4:12) voor het geval een testamentair benoemde erfgenaam vooroverlijdt. Een uitzondering op de regel dat de plaatsvervulling expliciet in het testament moet worden opgenomen vindt men in art. 4:27 voor testamentair benoemde stiefkinderen, waar op grond van de wet wel een plaatsvervullingsregeling geldt.

4. Samenwoners buiten huwelijk. Het versterferfrecht heeft geen betrekking op samenwoners buiten huwelijk. Men zie voor de regels van het versterferfrecht de titels 2 en 3.

5. BW (oud). Het artikel bevat een regeling die overeenstemt met het oude recht zoals gedeeltelijk neergelegd in art. 921 lid 1.

6. Overgangsrecht. Onmiddellijke werking (art. 68a Ow NBW).

Artikel 2

1. Wanneer de volgorde waarin twee of meer personen zijn overleden niet kan worden bepaald, worden die personen geacht gelijktijdig te zijn overleden en valt aan de ene persoon geen voordeel uit de nalatenschap van de andere ten deel.

2. Indien een belanghebbende ten gevolge van omstandigheden die hem niet kunnen worden toegerekend, moeilijkheden ondervindt bij het bewijs van de volgorde van overlijden, kan de rechter hem een of meer malen uitstel verlenen, zulks voor zover redelijkerwijs mag worden aangenomen dat het bewijs binnen de termijn van het uitstel kan worden geleverd.

[16-08-2002, Stb. 430, i.w.tr. 01-01-2003]

[Commoirënten]

1. **Volgorde van overlijden (lid 1).** Men moet bestaan op het ogenblik dat een nalatenschap openvalt om als erfgenaam bij versterf te kunnen optreden (art. 4:9). Derhalve is het van groot belang in onduidelijke situaties, zoals bijvoorbeeld bij rampen of verkeersongelukken, de volgorde van overlijden te kunnen vaststellen. Soms is de volgorde van overlijden van twee personen zeer kort na elkaar maar kan als zodanig wel worden vastgesteld. Dan erft de laatst overledene van de eerstoverledene en vervolgens vererft het gehele vermogen van de laatst overledene naar zijn erfgenamen. Voor een voorbeeld van een dergelijke situatie zie Hof Den Haag 12 mei 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:891. Kan die volgorde niet worden vastgesteld, dan worden de betrokken personen geacht gelijktijdig te zijn overleden en valt aan de een geen voordeel uit de nalatenschap van de ander toe. Deze regel wordt vanouds commoirëntenregel genoemd.

2. **Uitstel (lid 2).** Indien een belanghebbende op grond van omstandigheden die hem niet kunnen worden toegerekend niet het bewijs kan leveren van de volgorde van overlijden, kan de rechter hem een of meer malen uitstel verlenen voorzover redelijkerwijs mag worden aangenomen dat het bewijs binnen de uitsteltermijn kan worden geleverd. In dit verband zijn mede van belang art. 1:412 en 1:414 betreffende personen wier bestaan onzeker is. De notaris zal in de hierbedoelde gevallen moeten wachten met de afgifte van een verklaring van erfrecht (art. 4:188). Mocht na de laatste uitsteltermijn een verklaring van erfrecht zijn afgegeven en toch nog het bewijs worden geleverd als in lid 2 bedoeld dan zal dit erfrechtelijk effect hebben. Degenen die op de verklaring van erfrecht zijn afgegaan, gelden echter in beginsel als te goeder trouw (art. 4:187 lid 1 jo. lid 3).

3. **BW (oud).** Een zelfde regeling als in lid 1 trof men aan in art. 878 voor het versterferfrecht en art. 941 voor het testamentaire erfrecht. Het onderhavige artikel is een algemene geformuleerde bepaling die zowel voor het versterferfrecht als het testamentaire erfrecht geldt.

4. **Overgangsrecht.** Onmiddellijke werking (art. 68a Ow NBW).

Artikel 3

1. Van rechtswege zijn onwaardig om uit een nalatenschap voordeel te trekken:

- a. hij die onherroepelijk veroordeeld is ter zake dat hij de overledene heeft omgebracht, heeft getracht hem om te brengen, dat feit heeft voorbereid of daaraan heeft deelgenomen;
- b. hij die onherroepelijk veroordeeld is wegens een opzettelijk tegen de erflater gepleegd misdrijf waarop naar de Nederlandse wettelijke omschrijving een vrijheidsstraf is gesteld met een maximum van ten minste vier jaren, dan wel wegens poging tot, voorbereiding van, of deelneming aan een dergelijk misdrijf;
- c. hij van wie bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak is vastgesteld dat hij tegen de erflater lasterlijk een beschuldiging van een misdrijf heeft ingebracht, waarop naar de Nederlandse wettelijke omschrijving een vrijheidsstraf met een maximum van ten minste vier jaren is gesteld;
- d. hij die de overledene door een feitelijkheid of door bedreiging met een feitelijkheid heeft gedwongen of belet een uiterste wilsbeschikking te maken;
- e. hij die de uiterste wil van de overledene heeft verduisterd, vernietigd of vervalst.

2. Rechten door derden te goeder trouw verkregen voordat de onwaardigheid is vastgesteld worden geëerbiedigd. In geval echter de goederen om niet zijn verkregen, kan de rechter aan de rechthebbenden, en ten laste van hem die daardoor voordeel heeft genoten, een naar billijkheid te bepalen vergoeding toekennen.

3. Een onwaardigheid vervalt, wanneer de erflater aan de onwaardige op ondubbelzinnige wijze zijn gedraging heeft vergeven.

[16-08-2002, Stb. 430, i.w.tr. 01-01-2003]

[Onwaardigheid]

1. Algemeen. Door bepaalde handelingen wordt men onwaardig om uit een nalatenschap voordeel te trekken. Deze laatste ruime formulering geeft aan dat onwaardigheid zowel in de weg kan staan aan erfgenaamschap als aan het verkrijgen van andere voordelen zoals legaten of lastbevoordelingen. Uitdrukkelijk is bepaald dat de onwaardigheid van rechtswege werkt.

2. Gronden van onwaardigheid (lid 1). Men lette erop dat voor de sub a-c genoemde gronden vereist is dat de onwaardige onherroepelijk is veroordeeld voor de aldaar genoemde strafbare feiten. Daarbij wordt in de sub b en c genoemde gronden van onwaardigheid uitdrukkelijk verwezen naar de Nederlandse strafbepaling. **Grond sub a.** 'Ombrengen' slaat slechts op de opzettelijke misdrijven van de art. 287 e.v. Sr, niet op het culpoze misdrijf van art. 307 e.v. Sr en evenmin op de mishandelingen met dodelijke afloop van de art. 300-303 Sr (TM, Parl. Gesch. 4, p. 90). **Grond sub c.** De redactie 'bij rechterlijke uitspraak is vastgesteld' sluit niet uit dat dit een burgerlijk vonnis is. **Grond sub d.** De grond sluit aan bij art. 284 Sr. In het maken van de uiterste wil ligt het herroepen, wijzigen of aanvullen van uiterste wilsbeschikkingen besloten (TM, Parl. Gesch. 4, p. 90). **Grond sub e.** Verduistering duidt niet op het strafrechtelijke begrip van art. 321 Sr, maar op het opzettelijk voor anderen onvindbaar maken (TM, Parl. Gesch. 4, p. 90).

3. Positie derden te goeder trouw (lid 2). Rechten door derden te goeder trouw verkregen voordat de onwaardigheid is vastgesteld worden geëerbiedigd. Men denke in dit verband aan hen die zijn afgestaan op een verklaring van erfrecht (art. 4:187). In geval echter goederen om niet zijn verkregen, kan de rechter aan de rechthebbenden een vergoeding toekennen ten laste van hem die daardoor een voordeel heeft genoten.

4. Vergeving (lid 3). Vergeving op ondubbelzinnige wijze door de erflater doet de onwaardigheid vervallen. Heeft een erflater bijvoorbeeld eerst een beschikking ten voordelen van een - nadien gebleken - onwaardige gemaakt, dan is niet voldoende dat de erflater deze beschikking niet herroepen heeft, maar moet het duidelijk zijn dat de erflater de beschikking ook later niet heeft willen herroepen. Eveneens is op zichzelf het feit dat de erflater na kennisneming van de grond van onwaardigheid geen uiterste wil maakt, onvoldoende om de onwaardigheid van een erfgenaam bij versterf op te heffen. Daartoe is nodig dat die erflater daarna de onwaardige bij testament tot erfgenaam benoemt of een andere daad verricht waaruit de vergiffenis ondubbelzinnig blijkt (TM, Parl. Gesch. 4, p. 91).

5. BW (oud). De onwaardigheid was voor het erfrecht bij versterf geregeld in art. 885 en voor het testamentaire erfrecht in art. 959. Nieuw is de onwaardigheidsgrond vermeld in lid 1 sub b alsmede het bepaalde in de leden 2 en 3.

6. Overgangsrecht. Onmiddellijke werking (art. 68a Ow NBW).

Artikel 4

1. Een voor het opvallen van een nalatenschap verrichte rechtshandeling is nietig, voor zover zij de strekking heeft een persoon te belemmeren in zijn vrijheid om bevoegdheden uit te oefenen, welke hem krachtens dit Boek met betrekking tot die nalatenschap toekomen.

2. Overeenkomsten strekkende tot beschikking over nog niet opgevallen nalatenschappen in hun geheel of over een evenredig deel daarvan, zijn nietig.

[16-08-2002, Stb. 430, i.w.tr. 01-01-2003]

[Niet opengevallen nalatenschap]

1. Belemmering erfrechtelijke bevoegdheden (lid 1). De in dit lid bedoelde bevoegdheden zijn onder meer die tot het maken en herroepen van uiterste wilsbeschikkingen, tot het verwerpen en het (beneficiair) aanvaarden van de nalatenschap of van legaten, tot het opkomen tegen inbreuken op de rechten als legitimaris of het vernietigen van een uiterste wilsbeschikking. Ook de uitoefening van de wilsrechten zoals geregeld in Titel 3 Afdeling 1 valt onder de hier bedoelde bevoegdheden (MvA II, *Parl. Gesch. BW Boek 4*, p. 98). Het betreft hier steeds rechtshandelingen die vóór het openvallen van de nalatenschap moeten zijn verricht, niet echter uiterste wilsbeschikkingen waarin een zogenaamde *Cautio Socini* is opgenomen: dat wil zeggen een bepaling dat een legitimaris in de legitieme wordt gesteld indien hij zich tegen een of meer der bepalingen van het testament verzet (*Nota II, Parl. Gesch. BW Inv. Boek 4*, p. 1180). Daarbij dient men wel te bedenken dat een *Cautio Socini* opgenomen in een testament weliswaar geldig is, maar een erfgenaam niet kan belemmeren een hem toekomende erfrechtelijke bevoegdheid uit te oefenen, zoals het indienen van een verzoek tot ontslag van de executeur of het beneficiair aanvaarden van de nalatenschap. Dit laatste is slechts anders in die gevallen waarin de erfgenaam zo een bevoegdheid uitoefent op een wijze die als misbruik van die bevoegdheid moet worden aangemerkt (HR 20 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3329, *NJ 2016/168*). Een *Cautio Socini* is in het nieuwe recht overigens niet langer nodig gelet op het bepaalde in art. 4:71-73.

2. Beschikking over nog niet opengevallen nalatenschap (lid 2). Overeenkomsten die strekken tot beschikking over nog niet opengevallen nalatenschappen, of een evenredig deel daarvan, zijn nietig. In het verleden werd in dit verband wel gesproken van *pacta de (non) succedendo*. Niet nietig zijn derhalve overeenkomsten over bepaalde goederen uit een nalatenschap met werking na dode. Hieronder vallen verblijvingsbedingen, toescheidingsbedingen, overnemingsbedingen en optiebedingen, uiteraard tenzij zij betrekking hebben op de gehele nalatenschap, hetgeen in de praktijk vrijwel nooit voorkomt. Verblijvingsbedingen die betrekking hebben op andere dan vennootschappelijke gemeenschappen, zoals een huwelijksgemeenschap of een samenlevingsgemeenschap, zijn eveneens geldig. Terzijde moge worden opgemerkt dat verblijvingsbedingen e.d. in het erfrecht soms als quasi legaat worden beschouwd op grond van art. 4:126 lid 2 sub a. In beginsel vallen ook niet onder het verbod van dit lid overeenkomsten waarbij een toekomstige erfgenaam of legataris een bepaalde aan de erfflater toebehorende zaak aan een derde verkoopt (MvT, *Parl. Gesch. InvW 4*, p. 1179). **Verband met andere onderwerpen.** Het bepaalde in lid 2 staat in nauw verband met twee andere onderwerpen, te weten de omschrijving van het begrip uiterste wilsbeschikking (art. 4:42) en het begrip schenking na dode (art. 7:177). Door het bepaalde in art. 7:177 wordt - indien aan de aldaar gestelde vereisten is voldaan - de problematiek van de schenkingen met werking na dode aan het toepassingsgebied van dit artikel onttrokken. Door het bepaalde in art. 6:5 lid 2 geschiedt hetzelfde voor de omzetting van een natuurlijke verbintenis met werking na dode (MvT, *Parl. Gesch. InvW 4*, p. 1179).

3. BW (oud). Art. 921 lid 2 bevatte een vergelijkbare regeling, zoals mede blijkt uit HR 25 oktober 1985, *NJ 1986/308*.

4. Overgangsrecht. Onmiddellijke werking (art. 68a *Ow NBW*).

Artikel 5

1. Op verzoek van de schuldenaar kan de rechtbank wegens gewichtige redenen bepalen dat een geldsom die krachtens dit Boek of, in verband met de verdeling van de nalatenschap, krachtens titel 7 van Boek 3 is verschuldigd, al dan niet vermeerderd met een in de beschikking te bepalen rente, eerst na verloop van zekere tijd, hetzij ineens, hetzij in termijnen behoeft te worden voldaan. Hierbij let de rechtbank op de belangen van beide partijen; aan een inwilliging kan de voorwaarde worden verbonden dat binnen een bepaalde tijd een door de rechtbank goedgekeurde zakelijke of persoonlijke zekerheid voor de voldoening van hoofdsom en rente wordt gesteld.

2. Een in het vorige lid bedoelde beschikking kan op verzoek van een der partijen, gegrond op ten tijde van die beschikking niet voorziene omstandigheden, door de in het vorige lid genoemde rechtbank worden gewijzigd.

[16-08-2002, Stb. 430, i.w.tr. 01-01-2003]

[Betalingsregeling]

1. Betalingsregeling (lid 1). Door de toepassing van het erfrecht kunnen geldschulden ontstaan. Te denken valt aan de vergoeding wegens overbedeling of wegens overneming van een bedrijf, aan de legitimaire vordering en aan de rechten op sommen ineens. Deze geldbedragen zijn in beginsel terstond of op korte termijn opeisbaar, maar het kan voor de schuldenaar zeer bezwaarlijk zijn zo spoedig volledig aan zijn verplichtingen te moeten voldoen. In het bijzonder is dat het geval, indien de erfrechtelijke schuld uit de opbrengsten van een beroep of bedrijf moet worden voldaan. Tegeldemaking van beroeps- of bedrijfsgoederen op korte termijn betekent voor de schuldenaar een zware slag, maar zal ook voor de schuldeiser vaak onvoordelig zijn. Voor het geval van overbedeling geeft art. 3:185 lid 3 een regeling. In dit lid is voor al de hier bedoelde geldschulden een regeling opgenomen die het de rechter mogelijk maakt aan de schuldenaar, al dan niet onder bepaalde voorwaarden, uitstel van betaling te verlenen (MvT, Parl. Gesch. InvW 4, p. 1182). In verband met de legitieme portie moet nog gewezen worden op art. 4:74 dat de legitimaire dwingt genoegen te nemen met een in termijnen te betalen geldsom in het geval dat bedrijfsvoortzetting anders ernstig zou worden bemoeilijkt.

2. Wijzigingsmogelijkheid (lid 2). Een rechterlijke beschikking als bedoeld in lid 1 kan op verzoek van een partij door de rechtbank worden gewijzigd op grond van onvoorziene omstandigheden ten tijde van het geven van die beschikking.

3. BW (oud). Een dergelijke regeling bestond niet in het oude erfrecht, maar is geïnspireerd op art. 1:145 uit het huwelijksvermogensrecht.

4. Overgangsrecht. Het artikel is van overeenkomstige toepassing op schulden die terzake van een nalatenschap onder het tevoren geldende recht zijn ontstaan (art. 125 Ow NBW).

Artikel 6

In dit Boek wordt onder de waarde van de goederen der nalatenschap verstaan de waarde van die goederen op het tijdstip onmiddellijk na het overlijden van de erflater, waarbij geen rekening wordt gehouden met het vruchtgebruik dat daarop krachtens afdeling 1 of 2 van titel 3 kan komen te rusten.

[16-08-2002, Stb. 430, i.w.tr. 01-01-2003]

[Waarde goederen der nalatenschap]

1. Betekenis. In Boek 4 wordt een aantal malen gebruik gemaakt van de term 'de waarde van de goederen der nalatenschap', veelal als bestanddeel van de waarde der nalatenschap zelf. Men zie bijvoorbeeld de art. 4:37, 4:65 en 4:80. Telkens wordt daarmee bedoeld de waarde welke deze goederen onmiddellijk na het overlijden van de erflater hebben, een waarde die juist door dat overlijden kan zijn beïnvloed. Anderzijds mag in deze gevallen geen rekening worden gehouden met de invloed die het wettelijk vruchtgebruik ten behoeve van de langstlevende echtgenoot daarop uitoefent. Voor een enigszins vergelijkbare bepaling wordt verwezen naar art. 4:76 (MvT, Parl. Gesch. InvW 4, p. 1185). De regeling is ook - naast het belang voor legitimaire en somgerechtigden - van belang voor de langstlevende echtgenoot die een vruchtgebruik verlangt op grond van art. 4:30.

2. BW (oud). Het oude recht kende geen dergelijke regeling.

3. Overgangsrecht. Onmiddellijke werking (art. 68a Ow NBW).

Artikel 7

1. Schulden van de nalatenschap zijn:

- a. de schulden van de erflater die niet met zijn dood tenietgaan, voor zover niet begrepen in onderdeel i;
- b. de kosten van lijkbezorging, voor zover zij in overeenstemming zijn met de omstandigheden van de overledene;
- c. de kosten van vereffening van de nalatenschap, met inbegrip van het loon van de vereffenaar;
- d. de kosten van executele, met inbegrip van het loon van de executeur;
- e. de schulden uit belastingen die ter zake van het openvallen der nalatenschap worden geheven, voor zover zij op de erfgenamen komen te rusten;
- f. de schulden die ontstaan door toepassing van afdeling 2 van titel 3;
- g. de schulden ter zake van legitieme porties waarop krachtens artikel 80 aanspraak wordt gemaakt;
- h. de schulden uit legaten welke op een of meer erfgenamen rusten;
- i. de schulden uit giften en andere handelingen die ingevolge artikel 126 worden aangemerkt als legaten.

2. Bij de voldoening van de schulden ten laste van de nalatenschap worden achtereenvolgens met voorrang voldaan:

- 1° de schulden, bedoeld in lid 1 onder a tot en met e;
- 2° de schulden, bedoeld in lid 1 onder f;
- 3° de schulden, bedoeld in lid 1 onder g. Ontbreken schulden als bedoeld in lid 1 onder f, dan worden eerst de schulden, bedoeld in lid 1 onder a tot en met c, en vervolgens de schulden, bedoeld in lid 1 onder d, e en g, met voorrang voldaan.

3. In de nalatenschap van de langstlevende ouder, bedoeld in artikel 20, en de stiefouder, bedoeld in artikel 22, wordt een verplichting tot overdracht van goederen als bedoeld in die artikelen met een schuld als bedoeld in lid 1 onder a gelijkgesteld.

[16-08-2002, Stb. 430, i.w.tr. 01-01-2003]

[Schulden van de nalatenschap]

1. Schulden van de nalatenschap (lid 1). Het begrip schulden van de nalatenschap is geregeld in de algemene bepalingen, omdat het bij verschillende onderwerpen in het erfrecht een rol speelt. Zo zijn te noemen art. 4:184 lid 1 dat bepaalt dat schuldeisers van de nalatenschap hun vorderingen op de goederen van de nalatenschap kunnen verhalen. Voorts valt te wijzen op art. 4:184 lid 2 dat bepaalt dat een erfgenaam niet verplicht is een schuld der nalatenschap ten laste van zijn overig vermogen te voldoen, tenzij hij zuiver heeft aanvaard in plaats van onder het voorstel van boedelbeschrijving (hetgeen in de praktijk vaak gebeurt) alsmede in de in dat lid genoemde overige gevallen. Ook dient gewezen te worden op art. 4:144 lid 1, 4:211 en 4:215 op grond waarvan de executeur respectievelijk de vereffenaar verplicht zijn tot voldoening van de schulden der nalatenschap. Ten slotte bepalen de schulden der nalatenschap mede de omvang van de legitimaire massa (art. 4:65) en de waarde waarover de sommen ineens worden berekend (art. 4:37 lid 4) NW 3, *Parl. Gesch. BW Inv. Boek 4* 2003, p. 1187. Over de problematiek van de schulden der nalatenschap in de zin van art. 4:7 zie W.D. Kolkman (diss.), Groningen 2006. **Ruim begrip.** Uit de opsomming in lid 1 onderdeel b e.v. blijkt dat 'de schulden van de nalatenschap' een ruim begrip is dat veel meer omvat dan de schulden van de erflater die niet zijn tenietgegaan door zijn dood (zie onderdeel a). Overigens behoort ook tot de schulden van de erflater die niet door zijn dood zijn tenietgegaan de na het openvallen van zijn nalatenschap over die schulden lopende rente, zelfs als die rente over de schuld tijdens de vereffening van de nalatenschap verschuldigd is geworden (HR 17 september 2021, ECLI:NL:HR:2021:1272, *NJ* 2022/141). Blijkens de in onderdeel b-i gegeven opsomming vallen onder 'de schulden van de nalatenschap' onder meer ook hetgeen aan een legitimaris moet worden uitgekeerd (onderdeel g) alsmede de schulden die ontstaan door toepassing van Titel 3 Afdeling 2, zoals schulden uit hoofde van de sommen ineens (onderdeel f). Onder de kosten van executele (onderdeel d) kunnen ook vallen door de executeur gemaakte notariskosten, tenzij de executeur gelet op zijn taak en de vervulling daarvan in redelijkheid niet heeft kunnen komen tot het maken van deze kosten of het ontstaan daarvan had kunnen voorkomen. In dat laatste geval zal de executeur deze kosten geheel

of gedeeltelijk zelf moeten dragen. Daarbij zijn in elk geval van belang de aard van deze kosten, de reden van het ontstaan daarvan, de verwijtbaarheid en de vermijdbaarheid daarvan en de omvang van de nalatenschap. Zie Hof Arnhem-Leeuwarden 19 februari 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:1587. Een executeur heeft de bevoegdheid om bij de afwikkeling van een nalatenschap hulppersonen, zoals een notaris, in te schakelen. In het algemeen geldt dat zulks noodzakelijk of wenselijk kan zijn. In dat geval zullen de notariskosten onder de kosten van executeur kunnen worden gebracht. Zie Hof Arnhem-Leeuwarden 4 oktober 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:8605 waartegen cassatieberoep werd verworpen (HR 8 september 2023, ECLI:NL:HR:2023:1166). Met de schulden uit belastingen vermeld in onderdeel e worden bedoeld de schulden uit hoofde van de Successiewet 1956 en uit hoofde van de Invorderingswet 1990, NW 3, *Parl. Gesch. BW Inv. Boek 4* 2003, p. 1187. **Kosten van vereffening.** Niet geheel duidelijk is of met kosten van vereffening (onderdeel c) alleen de kosten van een formele vereffening zijn bedoeld als geregeld in Titel 6 Afdeling 3 of ook die van een informele vereffening en boedelbehandeling. Dit laatste sluit aan bij de praktijk onder het oude erfrecht (Van Mourik, *Handboek Erfrecht* 2020, p. 38) en is ook het standpunt dat wordt ingenomen in de: Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter. Hof Arnhem-Leeuwarden oordeelde eveneens dat onder de kosten van vereffening ook de kosten van de notaris en de taxateur kunnen worden begrepen (Hof Arnhem-Leeuwarden 8 december 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:9251). Op grond van de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter worden onder de door de kantonrechter vast te stellen vereffeningskosten in de zin van art. 4:209 lid 2 niet verstaan de kosten van de werkzaamheden uitgevoerd door (een gemachtigde van) de erfgenamen/vereffenaars. De wet biedt namelijk slechts de mogelijkheid om het loon van de door de rechtbank benoemde vereffenaar vast te stellen. Onduidelijk is overigens of bij een negatieve nalatenschap alle kosten van vereffening als boedelschulden vóór de overige schulden der nalatenschap komen, zoals Klaassen/Luijten & Meijer II, *Erfrecht* 2008, nr. 699 en *Asser/Perrick 4* 2021/478 en 633, alsmede W.D. Kolkman (diss.), Groningen 2006, p. 306/307 voorstaan. Anders oordeelde Hof Arnhem-Leeuwarden 25 augustus 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:7022 in die zin dat een redelijke wetstoepassing volgens het hof meebracht dat de vereffeningskosten met inbegrip van het loon moesten worden voldaan voor de overige schulden van de nalatenschap, maar na de kosten van lijkbezorging. Ter zake van de vraag welke kosten kunnen worden begrepen onder de vereffeningskosten zie W.D. Kolkman (diss.), Groningen 2006, p. 45 e.v. Inmiddels is duidelijk dat over schulden van de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan (zie lid 1 sub a) lopende rente, ook tijdens vereffening, weliswaar tot die schulden behoren, maar pas na de als boedelkosten aan te merken vereffeningskosten in aanmerking komen voor opneming op de uitdelingslijst (art. 4:218). In dit verband wordt het loon van de vereffenaar aangemerkt als kosten van vereffening (HR 17 september 2021, ECLI:NL:HR:2021:1272, NJ 2022/141). **Aansprakelijkheid.** De erfgenamen worden van rechtswege schuldenaar van degenen die schuldeisers van de nalatenschap zijn. Zij zijn bij deelbare schulden aansprakelijk voor een deel evenredig aan hun erfdeel, tenzij zij hoofdelijk zijn verbonden (art. 4:182 lid 2).

2. Rangorde en wijze van voldoening (lid 2). De voldoening van de schulden der nalatenschap geschiedt met inachtneming van de in lid 2 genoemde bepalingen. In beginsel hebben de onder a tot en met e genoemde schulden onderling gelijke rang, tenzij uit een bijzondere wetsbepaling anders voortvloeit. Men vergelijkte in dit verband bijvoorbeeld art. 3:288 onder b voor de kosten van lijkbezorging en art. 3:292 voor het geval een schuldeiser tevens een retentierecht heeft. Men realiseert zich voorts dat de langstlevende echtgenoot verplicht is de schulden van de nalatenschap voor zijn rekening te nemen bij toepasselijkheid van de wettelijke verdeling, zowel tegenover de schuldeisers als tegenover de kinderen; daarbij wordt de rangregel van art. 4:14 lid 2 in aanmerking genomen. Sommen ineens komen in de eerste plaats ten laste van het deel van de nalatenschap waarvoor niet bij uiterste wil is beschikt, en vervolgens, zo dit onvoldoende is ten laste van de makingen; zij bedragen gezamenlijk ten hoogste de helft van de waarde van de nalatenschap (art. 4:37 lid 4 en 5). De erfgenamen zijn niet verplicht de vorderingen van legitimarissen te voldoen, voor zover deze de waarde der nalatenschap te boven gaan. Voor zover nodig ondergaan deze vorderingen elk een evenredige vermindering (art. 4:80 lid 2). Schulden uit legaten worden slechts ten laste van de nalatenschap voldaan, indien alle andere schulden van de nalatenschap daaruit kunnen worden voldaan (art. 4:120 lid 1). **Volgorde legitieme en wettelijke rechten.** Van belang is nog art. 4:65 dat bepaalt dat bij berekening van de omvang van de legitieme portie de schulden vermeld in dit artikel